

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Асєєвої Юлії Олександрівни

«Психологічні засади кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці»,

подане на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук

за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

За довгий, майже п'ятидесятирічний, період досліджень залежності від Інтернету, комп'ютера та комп'ютерних ігор не втратила гострої актуальності проблема вивчення механізмів і чинників кіберсоціалізації особистості, розгляд позитивних та негативних проявів цього процесу, питання дослідження впливу віртуального простору на становлення й розвиток особистості. Особливої уваги потребує молоде покоління, яке розвивається в умовах сучасного цифровізованого суспільства. Однак проблема класифікації, детермінант, рівнів, етапів формування кіберадикцій, особливостей їх розвитку та проявів в онтогенезі досі не набула системного вивчення. Подана на розгляд дисертаційна робота є успішною спробою вирішення цієї наукової проблеми.

Дисертаційне дослідження Ю. О. Асєєвої «Психологічні засади кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці» виконано в сучасному методологічному дизайні, воно складається з 6 розділів, у яких логічно подано здобуті авторкою результати теоретично-пошукової, теоретично-моделюючої, емпіричної та експериментально-формувальної роботи.

На основі теоретико-методологічного аналізу проблеми дослідження авторкою запропоновано власне визначення кіберадикції, а також структурно-динамічна модель розвитку та подолання кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці. Показано, що природа кіберадикції є біопсихосоціальною, вона має ієрархічно-процесуальний характер

розвитку та відповідні рівні проявів, а також, що процес віртуалізації самосвідомості взаємопов'язаний з розвитком адикцій.

Оригінальним є тлумачення віртуалізації самосвідомості особистості через процеси синкретизації «Я-реального» та «Я-віртуального», спрямованість на образ «Я-віртуального». Глибоко розкрито детермінанти кіберадикцій та подано аналіз їх типологічних характеристик. Переконливо доведено, що саме наявність гармонійної реальної «Я-концепції» надає можливість молодим людям використовувати переваги віртуального простору для оптимізації власної життєдіяльності, особистісного та професійного зростання.

Слід високо оцінити наведені в дисертаційному дослідженні матеріали емпіричного дослідження. Авторкою створено й стандартизовано психодіагностичну шкаловану методику виявлення кіберадикцій в осіб підліткового та юнацького віку з урахуванням її рівнів та видів: тест-опитувальник на виявлення кіберадикції. Розроблена методика надала можливість детально емпірично вивчити статево-вікові особливості розвитку кіберадикцій в період дорослішання, їх соціально-психологічні та психологічні чинники, що має принципове значення для психології онтогенетичного розвитку. Відповідно, побудовано емпіричні моделі виокремлених у дослідженні типологічних рівнів кіберадикцій: ситуативної залежності, пограничної та патологічної залежності, показано домінуючі чинники психопрофілактичної роботи. В роботі представлена також розроблена здобувачкою комплексна психокорекційна програма та результати її апробації, які свідчать про її ефективність і результативність.

Указані аспекти визначають наукову новизну і теоретичне значення аналізованого дисертаційного дослідження для вікової та педагогічної психології. Найпринциповішими моментами при цьому є характеристика кіберадикцій як складного ієрархічно-структурованого деструктивного феномену психіки, який полягає у віртуалізації свідомості та самосвідомості, визначення динаміки Я-концепції особистості в

підлітковому та юнацькому віці при розвитку кіберадикції, стандартизована психодіагностична методика виявлення кіберадикції з урахуванням її рівнів та видів, а також система психокорекції кіберадикцій у підлітковому та юнацькому віці через актуалізацію і розвиток суб'єктного потенціалу та девіртуалізацію віртуальної «Я-концепції».

Розгляд проблеми віртуалізації самосвідомості і віртуальної Я-концепції має також і безумовну теоретичну цінність для загальної психології і психології особистості.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони надають можливість здійснювати психодіагностичне дослідження проявів кіберадикцій, а також провадити профілактичну та психокорекційну роботу з проблеми кіберадикцій практичними психологами, викладачами загальноосвітніх навчальних закладів та закладів вищої освіти, соціальними працівниками. Результати запропонованого дослідження можуть бути також широко використані в процесі підготовки майбутніх психологів.

З теми дисертаційного дослідження опубліковано 45 робіт, серед яких: 1 монографія, 14 статей у наукових фахових виданнях України, 3 – у закордонних виданнях, проіндексованих у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, 5 – в наукових періодичних виданнях інших держав, 22 публікації в інших наукових виданнях, 1 методичні рекомендації. Аналіз їх змісту дає підстави зробити висновок про те, що в опублікованих працях авторки знайшла повне відображення загальнометодологічна та практична концепція дослідження. Результати дослідження пройшли належну апробацію та широко впроваджені в навчальний процес багатьох закладів вищої освіти України.

Автореферат дисертації відображає основні положення, результати і висновки, що містяться в дисертаційній роботі, та відповідає встановленим вимогам. За змістом, логікою побудови та оформленням дисертація Асєєвої Ю. О. також відповідає кваліфікаційним вимогам, які висуваються

до докторських дисертацій за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Загалом позитивно оцінюючи аналізовану дисертаційну працю, вважаємо за доцільне висловити наступні зауваження:

1. Дисертаційне дослідження значно виграло б, якщо б авторка приділила також увагу профілактиці кіберадикцій за допомогою адекватно психологічно спроектованого віртуального простору для діяльності молоді, зокрема, навчальної, трудової, розважальної. Цей аспект набуває сьогодні принципового значення у зв'язку з широким розповсюдженням дистанційного навчання й дистанційного професійного формату.

2. У другому розділі дисертації (п. 2.1) ґрунтовно проаналізовано систему детермінант кіберадикцій та їх класифікацію за інтенсивністю впливу на підлітків та юнаків. Проте, не всі чинники досліджено на емпіричному рівні. Особливо це стосується детермінант, які авторка називає біологічними.

3. Бажано було б детальніше зупинитись на емпіричному дослідженні та інтерпретації компонентів «віртуальної Я-концепції».

4. Ефективність психокорекційної роботи була б більш переконливою при наявності демонстрації статистично значущих відмінностей подолання кіберадикцій респондентами експериментальної та контрольної груп.

Висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, не знижують її наукову цінність та доказовість поданих наукових результатів.

Вивчення дисертаційної праці та автореферату дозволяє зробити висновок про те, що методологічне обґрунтування вихідних положень дисертації, використання комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його меті та завданням, якісний і кількісний аналіз емпіричного матеріалу з належною статистичною обробкою результатів забезпечили репрезентативність, достовірність і надійність

результатів наукового пошуку. Подана до захисту дисертація «Психологічні засади кіберадикцій в підлітковому та юнацькому віці» є самостійним, завершеним дослідженням, якому притаманні актуальність, наукова новизна, теоретична та практична значущість. Дисертаційне дослідження Ю.А.Асєєвої повністю відповідає вимогам п. п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 566 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. №943 від 20.11.2019 р. та № 607 від 15.07.2021 р.), які висуваються до докторських дисертацій, а її авторка Асєєва Юлія Олександрівна заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
академік НАПН України,
завідувачка лабораторії сучасних інформаційних
технологій навчання Інституту психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України

М. Л. Смульсон

